

ספרי' — אוצר הספרים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

תבא

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק יט

(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים וחמש לבריאה

לעילוי נשמת

ר' ישראל דוד ב"ר לייב ע"ה ציקמאן

נפטר ביום י"ד אלול ה'תשמ"ה

וזוגתו מרת רחל בת ר' פינחס ע"ה ציקמאן

נפטרה ביום כ"א טבת ה'תנש"א

ר' שמואל מאיר ב"ר ישראל דוד ע"ה ציקמאן

נפטר ביום י"א תשרי ה'תשס"ב

וזוגתו מרת דינה רייזעל בת ר' יצחק אהרן ע"ה ציקמאן

נפטרה ביום כ"ה שבט ה'תשמ"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י נכדם ובנם

הרה"ת ר' אהרן וואלף וזוגתו מרת פולינה

ומשפחתם שיחיו ציקמאן

כתובתינו באינטרנט: <http://www.torah4blind.org>

תבא

א. התוכחות ופירוש רש"י עליהם – ברכות בפנימיות

כבר נאמר פעמים רבות¹, שלמרות שמטרת רש"י היא, ראשית-כל, לפרש את פשוטם של הפסוקים – כולל פירושו גם, "יינה של תורה", פנימיות וסודות התורה, כאמרתו המפורסמת של אדמו"ר הזקן², שבשבוע זה של פרשת "קומי אורי" חל ח"י אלוף יום הולדתו, וידועים³ דברי הבעל-שם-טוב, שגם יום הולדתו שלו הוא בח"י אלוף, לגבי ענין זה (של הולדת אדמו"ר הזקן ביום זה).

כך הם הדברים גם בפירושי רש"י בפרשתנו על דברי התוכחה.

ואפשר אף לומר, שהדברים מודגשים יותר ביחס לפירושי רש"י על התוכחה, לפי הסברו של אדמו"ר הזקן ב"לקוטי תורה"⁴ על דברי התוכחה עצמם: אמנם, משמעותם בגלוי היא היפך הברכה, אך בכל זאת, "לפי האמת אינם רק ברכות"⁵, התורה כוללת בתוכה "סתים" ו"גליא", וה"סתים" – הפנימיות והנשמה⁶ של הקללות הוא ענין של ברכות נעלות ביותר⁷, בדומה לנאמר בגמרא⁸, "הנך כולו ברכתא ניהו"⁹ (=אלו כולם ברכות הן).

(1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 ושי"ג.

(2) היום יום ע' כד.

(3) ספר השיחות תש"ה ע' 129.

(4) בחוקתי מה, סע"א ואילך – ע"ד התוכחות דפ' בחוקתי. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 233. ועוד. וראה ש"ך ע"ה פרשתנו (כח, טו): בנגלה היא תוכחת ובנסתר היא אהבת ה' דברי אהבה (ומפרשים בפרטיות). ובסוף התוכחה שם: ובנסתר כולה נחמה. אוה"ת ראה ע' תרמה ואילך.

(5) ראה היום יום ע' פח (הובא בלקו"ש שם) ע"ד התוכחות דפרשתנו.

(6) זח"ג קנב, א.

(7) ובאוה"ת פרשתנו (ע' תתרצב ואילך) מבאר בארוכה, שהתוכחות האלו דפרשתנו קאי הכל על הרע שבנוגה, על אויבך. וראה לקו"ת שם מה, ב. מט, א ואילך.

(8) מו"ק ט, ב. ולהעיר, שדוקא רשב"י, שענינו גילוי פנימיות וסתים דאורייתא, גילה שהן ברכות (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 260 ואילך).

(9) ע"פ הגיל"י יש לבאר מה שקבעו התוכחות בעליות הכי חשובות – דפ' בחוקתי בשלישי (ראה טושו"ע או"ח

כך הם גם פירושי רש"י על התוכחה: הפשוט שברש"י מדגיש את חומרת הלא טוב של פשוטו של מקרא; אבל לפי יינה של תורה שברש"י באות אותן מילים לגלות את הפנימיות ולהדגיש יותר את הברכות הנעלות שבתוכחה.

ב. "והשיבך ה'..." – רש"י מסביר שכל פרט מוסיף על שני הענינים העיקריים

בסוף התוכחה¹⁰ אומרת התורה: "והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה, והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות ואין קונה".

בפשוטו מובן, שכיוון שפסוק זה נאמר בסיום התוכחה, הוא בא לבטא את "היפך הטוב" הגדול ביותר. ואם כך, אין מובן: מהי הפורענות הגדולה בכך שבני ישראל יחזרו למצרים וכו'¹¹, ואף אחד לא ידעה לקנותם¹² לעבדים ולשפחות?

רש"י מסביר על כך: "באניות" – הכוונה היא: "בספינות בשבי". כלומר הם יחזרו למצרים כשבוים¹³; ועל המילים "ואין קונה" אומר רש"י "כי יגזרו עליך הרג וכליון".

במבט ראשון נראה, שבפסוק ישנן בעיקר שתי פורעניות: (א) ישראל יבואו למצרים "בשבי" (ב) "יגזרו עליך הרג וכליון". ושאר המילים בפסוק ("באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות") הן רק פרטים בשתי הפורעניות הללו.

אך אפשר לומר, שרש"י מראה, באמצעות לשונו המדויקת בפירושו כיצד כל פרט בפסוק

סקל"ז) ודפרשתנו בשישי (ראה שער הכוונות ענין קריאת ס"ת דרוש ב' (פע"ח שי"ח פי"ט. ועוד) הובא בבאה"ט או"ח סו"ס רפב. וראה מג"א שם סק"ט).

(10) כה, סח.

(11) להעיר מר"פ בשלה. שלה יד, ד. וראה לך יג, יוד.

(12) להעיר מבחי"כ כאן: ואין קונה זו מדה טובה.

(13) ראה רא"ם, באר מים חיים (לאחי המהר"ל), ועוד.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תנש"א-תשנ"ב.

יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח).

שיחת הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלמה".

מעין חיי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770,

על-ידי "ועד להפצת שיחות".

חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הנדפס בספרי

לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלות קהילות בשבת,

בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.

ליקוט נגונים: שתי חוברות על הניגונים שניגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).

דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת

"אהלי תורה", ניו-יורק.

דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבכבל"

ושיחת ש"פ שופטים ה'תשנ"א

מדור מיוחד לספרים וחברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובת: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

הבטחה זו על ידי הקדוש־ברוך־הוא¹⁸.

אך גם הסבר זה איננו מתאים כל־כך לפשוטו־של־מקרא, כי כדי לדעת ענין זה – שהחטא, ובמיוחד חטאים חמורים, עלול לגרום לביטול הבטחת ה', אין צורך להגיע לקללות הנוראות ביותר (ובמיוחד בסיום) של התוכחה, כי למדו זאת כבר לפני־כן אצל יעקב¹⁹, ועוד: מהו הקשר בין זה דוקא לענין של החזרה למצרים?

ומובן בפשטות שאי אפשר להסביר²⁰ – לפי פשוטו של מקרא – שלמרות שהיה ציווי של ה' לא לשוב „בדרך הזה” למצרים, גורם החטא לכך שהקדוש־ברוך־הוא אינו מתחשב בכך ומביא לידי עבירה על הציווי, כי מהו הקשר בין הענין שחטאים גורמים לעבירה (בעל כרחם) על ציווי נוסף, לבין התוכחה²¹?

ה. השאלה על פירוש רש"י ל„באניות”

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר יותר את פירוש רש"י על „באניות” – „בספינות בשבי”. שהרי לכאורה: ההסבר שישראל ילכו למצרים „בשבירה” אינו קשור רק למילה „באניות”, אלא גם למילה „והשיבך” (שהקדוש־ברוך־הוא ישיבם לשם כשבו־יים), ואם כך צריך היה רש"י לפרש זאת על המילה „והשיבך”, ולא בקטע שבו הוא מפרש את המילה „באניות”?

בעלי ה„תוספות”²² מסבירים, שהמילה

(18) כן משמע מפשטות לשון הספרי („שהברית כרותה עלי”) שתבטל ההבטחה. וכן ממדרש לקח טוב שם („שאר הארצות שאין הברית כרותה עלי”). אבל ראה לקמן בפנים והערה 20.
(19) וישלח לב, יא ובפרש"י.
(20) כמ"ש בלק"ט פרשתנו עה"פ „שאפילו מצוה שאמר הקב"ה כו". וראה גם הגייסא בספרי שופטים שם: ומה מצות (במקום „מצרים”).
(21) ראה גם ל"ת להאריז"ל ר"פ תצא: כי מה עונש זה להושיבם במצרים בדרך כו' וכי עונש הוא לעבור על ד"ת.
(22) ועד"ו בפענח רוא, חזקוני ועוד.

(*) אף שע"פ חז"ל (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א. מכילתא בשלח ד"י. ג. פתיחתא דאסת"ד ג) הכתובים דפ' בשלח ושופטים שם ודפרשתנו כולם אוהרות – „בג' מקומות הוזהרו כו". ואכ"מ.

מוסיף דבר שהוא כשלעצמו היפך הטוב, כדלהלן. ובדומה לכך ביינה של תורה הוא מסביר כיצד כל ענין מוסיף בגדולה ובטוב של הברכה שתהיה לישראל.

ג. השאלה על ההדגשה „בדרך אשר אמרתי...”

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר מדוע מדגישה התורה „והשיבך...” בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה”, שהרי, לכאורה, מהי חשיבות עובדה זו וכיצד היא קשורה לתוכחה? ולכאורה, אין רואים שרש"י עונה על כך בפירושו.

יש המפרשים¹⁴, שבכך מסבירה התורה מדוע „והשיבך” דוקא „באניות”: כיון שהקדוש־ברוך־הוא אמר „לא תוסיף עוד לראותה” – בדרך זו („לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד”¹⁵) – לא ייתכן שישראל יבואו למצרים „בדרך הזה”, בדרך היבשה, ולכן מודגש בפסוק „והשיבך...” באניות.

אך קשה להסביר כך לפי פשוטו של מקרא (דרכו של רש"י בפירושו על התורה), כי מדוע חשוב לציין בתוכחה „והשיבך ה' מצרים” איננו סותר את „לא תוסיף לראותה?” ובמיוחד כאשר, לכאורה, לא היה צריך להיכתב „בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה” – כי גם זה לא קשור, לכאורה, לתוכחה – וממילא לא היה צורך לציין „באניות”¹⁶.

ד. הסברים שונים שאינם מתקבלים לפי הפשט

לכאורה ניתן היה לומר – כפי שנאמר במדרש „לקח טוב”¹⁷ – שבכך רוצה התורה להדגיש למה עלולות העבירות לגרום: למרות שהקדוש־ברוך־הוא הבטיח „לא תוסיף עוד לראותה”, יכולים החטאים לגרום לביטול

(14) אברבנאל כאן „ההפסד הח”.

(15) שופטים יז, טז.

(16) ועוד ועיקר: מפשטות לשון הכתוב משמע, ש„בדרך אשר אמרתי גו” הוא המשך בתוכן ל„באניות” (ראה תיב"ע עה"פ) – ולא שבא לתרץ תיבת „באניות”.

(17) שופטים שם. וראה ספרי שם – אבל לא הובא שם הפסוק דפרשתנו.

הוספה

בשורת הגאולה

לט.

אין דעם אלעם קומט צו א לימוד מיוחד בנוגע צו דער גאולה, וואָס דאָרף קומען תיכף ומיד ממש (לויט אלע סימנים) . . וויבאלד אַז דאָס איז דער ענין הכי עיקרי שהזמן גרמא – וואָרום לויט אלע סימנים האָט די גאולה שוין פון לאַנג געדאָרפט קומען – איז פאַרשטאַנדיק אַז דער „ועניית ואמרת לפני ה' אלקיך", ובפרט אין חודש אלול ווען „רשאים כל מי שרוצה להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם" – דאָרף זיין ספּעציעל אַ בקשה (בקול רם) „עד מתי"?! ... זאָל שוין זיין די גאולה בפועל ממש!

(משיחות ש"פ תבוא, כ"א אלול תנש"א)

(1 פרשתנו כו, ה.)

(2 לקו"ת פ' ראה לב, א.)

... בכל הנה"ל נוסף לימוד מיוחד בנוגע לגאולה, שצריכה לבוא תיכף ומיד ממש (ע"פ כל הסימנים) ... כיון שזהו ענין הכי עיקרי שהזמן גרמא – כי ע"פ כל הסימנים היתה הגאולה צריכה לבוא כבר לפני זמן רב – מובן שה"ועניית ואמרת לפני ה' אלקיך", ובפרט בחודש אלול כאשר "רשאים כל מי שרוצה להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם" – צריכה להיות בקשה מיוחדת (בקול רם) "עד מתי"?! ... שכתבא כבר הגאולה בפועל ממש!

גם טף ונשים ללכת ברגל לאיטם²⁴ כפי שהיה ביציאת מצרים, הרי שלפי פירושם יוצא, שההגליה „באניות" איננה פורענות בפני עצמה, אלא היא רק מחמירה את הפורענות הכללית של „והשיבך" ... מצרים, שהיא תכלול את כולם, ולפי זה היה צריך להיכתב מלכתחילה „והשיב ה' כולם".... וכדומה, ולא להוסיף זאת כענין חדש].

(ב) „בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה" – הם יגלו למצרים בדרך שבה הלכו לפני כן – דרך המדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים²⁵ (וכמובן בפשטות, ללא הניסים והחסדים שהיו בהליכה הראשונה במדבר), שבגלל זאת הבטיח הקדוש-ברוך-הוא שבאותה „דרך" – „לא תוסיף עוד לראותה"; ומובן העונש הנורא שבהליכה ב„דרך" זו²⁶.

רש"י אינו צריך לציין זאת בפירוש, כשם שאין הוא צריך לבאר את הקללה החמורה שב„והשיבך ה' מצרים, כי רש"י הסביר זה עתה²⁷, ש„אין מיראין את האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו", ובדיוק כמו עצם החזרה למצרים, כך גם ה„דרך" למצרים היא לגבי ישראל „דבר שהוא יגור ממנו".

ז. ההסבר לדברי רש"י על „והתמכרתם..."

לפי זה יובן גם פירוש רש"י על המילים שבהמשך הפסוק „והתמכרתם שם לאויביך" – „אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות", שמשמעותו שלא תרצו להימכר על ידי מוכרים אחרים, אלא בעצמכם, כפי שמשביר רש"י בקטע שאחר-כך.

שהרי, לכאורה, תמוה: זה סותר את פירושו שהם יובלו למצרים „בשבירה", ולא במצב

(24) ולהעיר מישע"י כ, ד. הובא בפרש"י נח ט, כג.

(25) עקב ח, טו.

(26) ולפ"ז ב' ענינים בה„דרך": (א) במקום שצריך לילך דרך הים, תהי' ההליכה „באניות" (וראה חוקוני עה"פ: ב) רוב הדרך – יהי' „בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה", דרך המדבר. וע"ד דרך יציאתם ממצרים שהיו ב' הענינים: דרך הים (בקר"ס) ודרך המדבר. (27) פרשתנו כח, ט.

„באניות" מחמירה את השבירה, „שאם היו מוליכין אותם ברגל, לא היו שבים רק הגדולים היכולים ללכת ברגל", ואילו באמצעות האניות „היו שבים טף ונשים".

אבל מכך שרש"י אומר „בשבירה" סתם, בלי תוספת שום הסבר, מובן, שהחידוש אינו בכך שהשבירה תחול על כולם, כוללת נשים וטף, אלא בעצם הענין שביאתם לשם באניות תהיה „בשבירה".

ו. גם הדרך למצרים גרועה – בשני פרטים

ההסבר לכך הוא: רש"י מפרש, שכל הפרטים בפסוק אינם רק פרטים של תוכחה כללית אחת, שיהזירו את ישראל למצרים, אלא שכל אחד מהם מוסיף תוכחה נפרדת.

לכן מסביר רש"י, שהפירוט שבפסוק „באניות בדרך אשר אמרתי..." הוא ענין נוסף. בנוסף לפורענות שבעצם ההגליה למצרים, תהיה גם הדרך לשם גרועה ביותר, וזאת, בשני פרטים:

(א) „באניות" – „בשבירה". כלומר, לא זו בלבד שבמצרים הם יהיו שבויים, הרי שגם את הדרך למצרים הם יעברו כשבויים באניות. דבר זה כרוך בצער רב וביסורים רבים יותר מן ההליכה לשבי דרך היבשה²⁸, כי „באניות" מצויים יותר תחת מרותם של השוברים, כפי שרואים זאת בפשטות.

[בכך מובן מדוע אין רש"י מסביר כבעלי התוספות, שכן, בנוסף לכך שבפשטות יכולים

(23) וי"ל שלכן הוצרך רש"י לפרש תיבת „באניות" – „בספינות", אף שתיבת „אניות" נאמרה לפני"ז בתורה (ויחי מט, יג) ואין רש"י מפרשה שם:

ע"פ פשוטו אינו מובן מה נוגע בהתוכחה ששייכים באניות? ומצד זה ה' מקום לפרש (עכ"פ בדוחק) ד „אניות" כאן הוא מלשון „תאני' ואני'" (איכה ב, ה), לשון „צער ויללה" (פרש"י איכה שם): ולכן מפרש רש"י ד „אניות" פירושה כפשוטה „בספינות". וכדי לתרץ מה זה נוגע בהתוכחה, ממשיך (באותו הד"ה) „(בספינות) בשבי", דהשבי' בספינות היא צער גדול ביותר, ככפנים.

(*) משא"כ בפי' יחזיק שם, שנאמר „לחוף אניות", ובהמשך להנאמר להנאמר בכתוב לפני"ז „לחוף ימים".

ופנימיות התורה של דברי התוכחה, יתגלה בקרוב ממש הטוב אשר בפנימיות דברי התוכחה, בטוב הנראה והנגלה, שכל אחד יראה זאת בעיניו בשר בטוב הנראה והנגלה ב"בני חיי ומוזני רוויח",

(משיחת ש"פ תבא תשל"ד)

(53) נצבים ל, ז. וראה לעיל הערה 7.

וכל הקללות יחולו „על אויבך ועל שונאיך

לעילוי נשמת

הרה"ח הת' אי"א רב פעלים ובעל מרין מטובי מקושרי רבותינו נשיאינו והולכי בדרכיהם, דרך הקודש יקרא לה

ומשלוחי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שיל"ו

לארצנו הקדושה ת"ו

הרב ר' מנחם מענדל

בהרה"ח ר' מנחם מענדל ומרת מאריאשא באדאנע ע"ה

פ ו ט ע ר פ א ס

נפטר ד' תמוז ה'תשנ"ה

וזוגתו מרת לאה ע"ה

בת הרה"ח ר' בנציון ומרת שרה הי"ד

נפטר ה' כסלו ה'תשס"ג

ת' נ' צ' ב' ה'

ח. התכלית הנעלית – עבודת התשובה

כאמור לעיל (סעיף א), רומז רש"י, בינה של תורה, כיצד דברי התוכחה הם בפנימיותם ענינים נעלים ביותר²⁹.

מטרת התוכחה היא התעלות ישראל לדרגת חזרה בתשובה, כנאמר³⁰ „והיה כי יבוא עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה... והשבות אל לבבך... ושבת עד ה' אלוך...“, ויש לומר, שלפיכך רמזו בסיום התוכחה ענין זה של תכלית התוכחה – התשובה.

מעלת התשובה היא, כנאמר בגמרא³¹, „גדולה תשובה שזדונות נעשו לו זכויות“ – יש למי ששב בתשובה סוג מיוחד ונוסף של זכויות, שאין אפילו לצדיק גמור.

ובפנימיות הענין: גם ניצוצות הקדושה ש„נפלות“ על ידי הזדונות אל „שלש קליפות הטמאות“, נהפכים לזכויות, בעוד אשר צדיק יכול „לברר“ ולזכך בעבודתו רק את הניצוצות שבדברים המותרים, שם „קליפת גוגה“³².

ניצוצות הקדושה הנמצאים בשלוש קליפות הטמאות נפלו למטה-מטה ביותר, ומכך מובן, ששורשם בקדושה נעלה ביותר, יותר משורש הניצוצות שנפלו לקליפת גוגה, בהתאם לכלל הידוע³³ „כל הגבוה יותר, נופל למטה יותר“. ולכן, כאשר הופכים ניצוצות אלו לקדושה, נמשך ויורד לעולם אור עליון יותר³².

זהו הפירוש הפנימי לפסוק „והשיבך ה' מצרים...“, שתכלית כל דברי התוכחה רמוזה בסיומם – „והשיבך“ (מלשון תשובה), להביא לידי המעלה של תשובה, הנרמזת בהמשך הפסוק: (א) „והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות“ – שמדרגת „שם“, מקום הקליפות³⁴ – „אויבך“ – מבררים את ניצוצות הקדושה. (ב) ועל ידי כך נגרם „ואין קונה“ (כשני

שיוכלו למכור את עצמם, אלא רק על ידי „מוכרים אחרים“?

וכן אינו מובן: אכן, מדוע מדגישה התורה „והתמכרתם“ – ולא על ידי „מוכרים אחרים“ – בעוד אשר בהמשך נאמר ש„ואין קונה“ מפני ש„יגורו עליך הרס וכיליון“, ולא חשוב כלל מי ימכור אותם?

אלא ההסבר לכך הוא: כיוון שכל פרט מוסיף לתוכחה ענין בפני עצמו, כדלעיל, מסביר רש"י²⁸, שאין מדובר בפסוק על מכירה על ידי מי שמוביל את ישראל לשבי (שזוהי איננה קללה חמורה כל כך, ואין זה ענין בפני עצמו), אלא שהמצב בשבי נעשה גרוע כל כך עד אשר (א) „אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות“ – אתם בעצמכם תירצו להימכר לעבדים ולשפחות על ידי בקשה מן השוטים. (ב) יותר מכך: למי? – לאויבך!

בכך מובן יותר פירוש רש"י על „ואין קונה“ – כי יגורו עליך הרג וכיליון:

לפי האמור לעיל ניתן היה לחשוב, ש„ואין קונה“ הוא רק המשך התוכחה הקודמת „והתמכרתם...“, שאתם תירצו, עקב המצב הנורא, להימכר ל„אויבך“, אך „ואין קונה“ – וכך תישארו במצב הקודם.

לפיכך מסביר רש"י, שגם כאן אין מסופר רק על התוצאה הגרועה של „והתמכרתם...“, אלא יש כאן גם קללה נוספת בפני עצמה, ש„ואין קונה“ נובע מכך ש„יגורו עליך הרג וכיליון“ – שיא של פורענות, ולכן נאמרים דברים אלו בסיום התוכחה.

(28) אף שרש"י מכירה בד"ה „והתמכרתם“ (שלאח"ז) – „ולא יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים מפני שנאמר אחרי ואין קונה“ (ראה מפרשי רש"י שם) – הנה באם זה ה' ניקר הכרחו של רש"י, הו"ל להקדים הכרח זה לפירוש בד"ה „והתמכרתם שם לאויבך“ – אתם מבקשים כו" ומוזה שפירש תחילה „אתם מבקשים להיות נמכרים כו" (מבלי להקדים הכרח לפירוש זה) מובן, שגם בלי ההכרח שכתב רש"י לאח"ז מובן שהפירוש ב„והתמכרתם גו" הוא „אתם מבקשים להיות נמכרים כו“. וראה רא"ם וס' הוכרין עה"פ.

(29) ראה גם אלשיך עה"פ.

(30) נצבים ל, א"ב.

(31) יומא פ, ב.

(32) ראה דרמ"צ קצא, א. וראה לקו"ש ח"ו ע' 183.

187 ואילך. וש"נ.

(33) ראה בארוכה וכמה דוגמאות בשערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך, פל"ב ואילך.

(34) לקו"ת ראה לב, רע"ג.

הפירושים³⁵ על „אין מזל לישראל“ – ש„אין“ הוא „קונה“, המשכת וגילוי דרגת „אין“^{35*} הנעלית מדרגת „קונה“; כידוע, ש„קונה“ הוא בעולם האצילות (כהסבר של „ברוך קונן“)³⁶, ו„אין“ נעלה מאצילות,

וכל זאת נגזר באמצעות עבודת התשובה³⁷.

ט. עבודת התשובה – כעבודת עבד

בכך מוסיף רש"י – ביניה של תורה – ענין פנימי יותר: ישראל הם חלק אלוהי ממעל ממש³⁸, ולכן אי אפשר לומר שכל תכלית ירידת התוכחה היא למען התעלות הניצוצות בלבד, אלא גם, ובעיקר, למען ההתעלות הנגרמת לישראל עצמם³⁹.

וכידוע, התשובה גורמת התעלות נשגבה ביותר, באין ערוך, לא רק ב„הפצא“ (ניצוצות הקדושה), אלא גם ב„גברא“⁴⁰. ואת פרטי ההתעלות מסביר רש"י בפירושו על „והתמכרתם...“ ועל „ואין קונה“:

„והתמכרתם שם לאוביך לעבדים ולשפחות – אתם מבקשים להיות נמכרים“ – מעלתה של עבודת התשובה היא שבאמצעותה נעשה היהודי עבד לה', ומעלתו של העבד מתבטאת ב„אתם מבקשים להיות נמכרים...“, עבודת

(35) ראה לקו"ת האוניו עא, ד.

(35*) ראה לקו"ת שם, שע"י תשובה מגיעים לבחי' זו. (36) תו"א עו, ב. ובכ"מ.

(37) בהמשך תרס"ו (ע' קסא) דאצילות „אינו דומה ממש לקנין שהוא אותו הדבר כמו שהוא ממש רק שאל לרשות אחר (ובהנמשל הוא כמשנת' ל' .. בענין פנימיות אבא פנימיות עתיק כו'), אבל כאן הרי אין זה ממש כמו שהן באור"ס המאציל“.

ויל' כי ע"י התשובה מגיעים לבחי' עתיק כמו שהיא במקומה (ראה לקו"ת ס"פ אחרי' דרמ"צ מצות יודיו ותשובה פ"ב. ועוד), וא"כ מגיע למעלה מבחי' קנין – „ואין קונה“ – שהיא פנימיות אבא פנימיות עתיק, כנ"ל.

(38) תניא רפ"ב.

(39) בתניא פל"ז (מח, ב) שירידת הנשמה למטה היא כדי לתקן את הגוף ונה"ב וחלקו בעולם. אבל ראה ד"ה וידה הש"ת ע' ח. לקו"ש ח"כ ע' 284 הערה 30. ולהעיר מלקו"ת בלק עג, סע"א: אך התידוך האמיתי לירידת הנשמה למטה שנעשים בחי' בעלי תשובה מש"כ לפני ירידתו הם בחי' צדיקים.

(40) ראה לקו"ש ח"ו שם. וש"נ.

התשובה היא שבאמצעותה נעשה היהודי עבד לה', ומעלתו של העבד מתבטאת ב„אתם מבקשים להיות נמכרים...“, עבודה בכח עצמו; אין זו⁴¹ עבודה בדרגת „בנים“ (עבודת הצדיקים) שעבודתם והתקשרותם לאלוהים הם טבע בנפשם, כי משיכתם לאלוהים אינה נובעת בעיקרה מגיעתם ועבודתם, אלא מלמעלה, מאלוהים;

לעומת זאת, עבודת בעל-תשובה, שבגלוי הוא מרוחק מאלוהים⁴², איננה מלמעלה, מצד אלוהים, מפני שהוא נהנה מכך ונמשך לעבודה זו. אדרבה זה הוא ההיפך מטבעו עתה – אלא, שהוא השתנה בכח עצמו⁴³ ונמשך לאלוהים מצד עצמו – „אתם מבקשים להיות נמכרים“. וזוהי הדרך העיקרית של עבודת ה' כעבד שאינו מבצע את עבודתו מתוך רגשותיו כלפי האדון. אלא, להיפך, זהו ההיפך מתכונותיו והוא מתמסר לשרות אדונו בכח עצמו ומתוך קבלת עול⁴⁴.

י. התעלות בחי' העולם הזה – לדרגה שמעל לעולם

כך מגלה רש"י בפרשו את המילים „ואין קונה“ – כי יגורו עליך הרג וכליון, ענין נעלה יותר הקיים אצל ישראל באמצעות עבודת התשובה⁴⁵.

המשמעות הפנימית של „הרג וכליון“ היא, שהיהודי שרוי, בהיותו בחיים בעולם הזה הגשמי, בהלך-רוח של „הרג“ כלפי תאוותיו ועברו, הלך-רוח של יציאה מן העולם ושל „כליון“, „כלתה“^{45*} נפשי, כלות הנפש

(41) בהבא לקמן בחילוק מדרגת בן ועבד – ראה ד"ה ומקנה רב תרס"ו ואילך. ובכ"מ.

(42) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ו. ו.

(43) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 65, וע' 67, וש"נ.

(44) ולפי זה י"ל פ', „לאויבך“ ע"ד המבואר ברשימת הצ"צ לאיכה (אה"ת לנ"ח ח"ב ע' אלה) בפ', „כל רע" בגדו בה" – העלי' שע"י התשובה הוא במדרג נעלית כזה עד שנק'. „אויבך“ לגבי הבחי' שלפנ"ו.

(45) וראה תו"א ע' 284 (ובכ"מ) – דנשמות דאצילות נק בנים. ועפ"י מובן העילוי (וההמשך) ד„ואין קונה“, שע"י עבודה דעבד (וששיכת לעבודת התשובה, כנ"ל) מגיע למעלה מעבודת הצדיקים, בנים.

(45*) ראה לקו"ת שה"ש בתחילתו.

לאלוהים. כלומר, כאשר הוא נמצא בעולם הזה, נשמה בגוף, הוא מגיע לדרגה נעלית ביותר, שאליה מתעלה הנשמה בצאתה מן הגוף.

בדומה לפירוש של תורת החסידות⁴⁶ על דברי המשנה⁴⁷ „בן מאה (שנה) כאילו מת ועבר ובטל מן העולם“, שכאשר יהודי מגיע לדרגה של מאה שנה – הוא כבר הגיע לכל מאה הדרגות השונות, וכבר זיכך את כל עשרת כוחות הנפש שלו, אשר כל אחד מהם כלול מעשר דרגות – הרי הוא „עבר ובטל מן העולם“: הוא נעלה לחלוטין מן העולם, ולכן „כאילו מת“^{47*}, עד אשר הוא יכול לראות אלקות גם בעולם הזה למטה. אמנם „לא יראני האדם וחי“ – „בחייהם אינן רואים אבל במיתתן רואין“⁴⁸, אך בכל זאת כיון שהוא „כאילו מת ועבר ובטל מן העולם“, הרי הוא „רואה“ גם בחייו, כאשר נשמתו בגופו, את מה ש„במיתתן רואין“.

יא. גם הירידה למצרים היא למען ההתעלות

האמת היא, שלא רק התוכחה עצמה היא למען ההתעלות לדרגת התשובה, אלא גם הגורם לה הוא למען תכלית זו.

כלומר, בגלוי באה התוכחה עקב חטאים שחוטאים ישראל בבחירתם החפשית, אבל בפנימיות בא גם ענין זה מלמעלה: הקדוש-ברוך-הוא מביא את ישראל למצב זה כדי שיתעלו לדרגת התשובה⁴⁹.

דבר זה נרמז בתחילת הפסוק „והשיבך ה'...“ בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה – גם הליכתם של ישראל בדרך האסורה, אשר הקדוש-ברוך-הוא הזהיר „לא תוסיף לראותה“, קשורה, בפנימיות, בהנהגה מלמעלה – „והשיבך ה'“, במטרה לעלות את ישראל – אחר כך – לדרגת התשובה.

(46) ראה אה"ת בראשית ק', ב. בשלח ע' תקל. חוקת ע' תתיו.

(47) אבות פ"ה מ"א (לגירסת אדה"ו – סוף הפרק).

(47*) ראה זח"ג (קסב, ב) בפ' במדבר הוה יתמו ושם ימותו.

(48) תשא לג, כ. ספרי בהעלותך יב, ח. ובכ"מ.

(49) ראה תו"ת תולדות יג, א. וראה לקו"ש ח"ט ע' 395 ואילך, וש"נ.

ואת זאת מסביר גם רש"י „באניות...“ בשביה" – שירידת ישראל ל„מצרים“, למצרים ולגבולות, להעלם ולהסתר, אינה מרצונם של ישראל, אלא „בשביה“, הקדוש-ברוך-הוא מוליכם לשם בעל כורחם כדי להעלותם לדרגת התשובה.

יב. יש צורך ב„ספינות“ – עבודה של זיכוך הרע

לפי כל האמור אפשר להבין גם את פירוש רש"י „באניות – בספינות“, שאין זה הפירוש רק המילה „אניות“⁵⁰, אלא בכך רומז רש"י, שלפי המשמעות הפנימית של הפסוק (שאותה מגלה רש"י ביניה של תורה), קשור לכאן הענין של ה„אניות“ כפי שהוא מתורגם ל„ספינות“.

ההסבר לכך הוא: ה„אניות“ מגינות על האדם בעברו במי ים או אגם. וכך ברוחניות: כאשר יורדת הנשמה למטה, ל„מים הזידונים“ של העולם הזה, היא זקוקה להגנה מטביעה בתוכם, ח"ו, וזה באמצעות ה„ספינות“ – עבודת התורה והמצוות, כמוסבר במספר מקומות⁵¹.

בכך יש שתי דרגות: א) „אניות“ – שמו של האמצעי המגן בלשון הקדוש. כלומר, עבודת התורה והמצוות כפי איך שהיא נעשית בעולם הקדוש. ב) „ספינות“ – שם זה הוא בשפת התרגום. כלומר, כפי שמתבטאים הדברים בעולם של „תרגום“ – של שבעים האומות, שצריך לזכור ולהפכו לקדושה⁵², וזוהי עבודת התשובה – הפיכת הזדונות לזכויות.

רש"י אומר, שכאן מדובר אודות תיקון מצב של ירידה עקב חטאים – „בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה“ – ולכן יש צורך לעבודה ולהגנה, המתבטאת לא רק ב„אניות“, אלא גם ב„ספינות“.

יג. על ידי לימוד פנימיות התורה יתגלה הטוב שבתוכחה

ויהי רצון, שעל ידי לימוד יינה של תורה

(50) וראה לעיל הערה 23.

(51) ראה תורת הבעש"ט עה"פ יורדי הים באניות (כתר שם טוב בהוספות ס' נח. ולהעיר מביאיה"ו לאדמ"האמ"צ מג, א. להצ"ע ע' רי ואילך).

(52) ראה תו"א עו, ד.